

Л.В. Михальчук, доц.
Є.О. Криворучко, студ.
Дніпропетровська державна фінансова академія

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ ЛІЗИНГОВИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

(Представлено д.е.н., проф. Падеріним І.Д.)

Стаття присвячена розгляду ринків лізингових відносин у Великобританії, Німеччині, Франції, США. Проводиться порівняльний аналіз розвитку лізингу в зарубіжних країнах з метою використання міжнародного досвіду лізингових відносин в Україні на сучасному етапі розвитку економіки держави. Оскільки, незважаючи на широку поширеність лізингу в розвинених країнах, в економічному середовищі України такий вид взаємовідносин ще дуже малопоширений через його порівняльну новизну і відсутність досвіду. Актуальність розвитку лізингу в Україні, враховуючи формування лізингового ринку, обумовлена значною питомою вагою морально застарілого обладнання та низькою ефективністю його використання. Одним з варіантів вирішення цих проблем може стати лізинг, що об'єднує всі елементи зовнішніх, кредитних та інвестиційних операцій.

Ключові слова: лізинг; лізинговий ринок; фінансовий лізинг.

Постановка проблеми. Лізинг активно впливає на розміри інвестицій в країні, відкриває можливість розвивати технології. Провідні іноземні лізингові компанії пристосовуються до реальних потреб сучасної економіки, впроваджуючи новітні форми та методи надання лізингових операцій і розширюючи можливі сфери застосування. В українській економіці лізинг, на жаль, не займає належного місця, і вітчизняні підприємства не можуть використовувати його потенціал.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Становлення та розвиток світових ринків лізингу і досвід, який може у них перейняти лізинговий ринок України, досліджено у працях багатьох вчених: Ю.Р. Микуляк, Л.М. Барабан, О.О. Непочатенко, Н.Берчак, Н.І. Подольчак, Т.І. Топішко. Але досвід розвитку лізингової діяльності в Україні потребує подальшого вивчення та детального аналізу з метою його використання в сучасних умовах.

Мета статті – дослідити особливості функціонування лізингового механізму в Великій Британії, Німеччині, Франції та США, а також проаналізувати можливість застосування міжнародної практики лізингової діяльності в Україні.

Викладення основного матеріалу дослідження. Лізинг є важливим джерелом середньострокового і довгострокового фінансування основних засобів підприємств як у країнах з перехідною економікою, так і в розвинутих країнах. Для України його актуальність обумовлена тим, що за офіційними даними Держкомстату, більше 70 % основних засобів усіх підприємств країни є застарілими. Так рівень спрацювання техніки, обладнання, транспортних засобів і інших активів в Україні становить 80–90 % [9]. Вони вже не забезпечують ефективного та інтенсивного виробництва, а це, відповідно, призводить до великих виробничих витрат і високої собівартості продукції, що, у свою чергу, знижує конкурентоздатність української продукції на світовому ринку. Загальна залишкова вартість усього обсягу основних засобів в Україні оцінюється в 1731296 млрд грн. [10]. При цьому, якщо ступінь їх зносу в 2001 році становив 43,7 %, то за 12 років, до кінця 2013 року, – вже 77,3 % (рис. 1).

На рисунку 1 можна побачити, що рівень зношеності основних фондів на українських підприємствах щорічно значно зростає, що свідчить про неефективне функціонування об'єктів господарської діяльності. Причинами морального і фізичного зносу обладнання є відсутність коштів для капіталовкладення в основні засоби; неефективне використання наявного устаткування та ін. Щодо стану основних засобів по галузях економіки за останній рік, то максимальний ступінь зносу засобів виробництва в Україні зафіксований у галузі транспорту та зв'язку (96,7 %) (рис. 2).

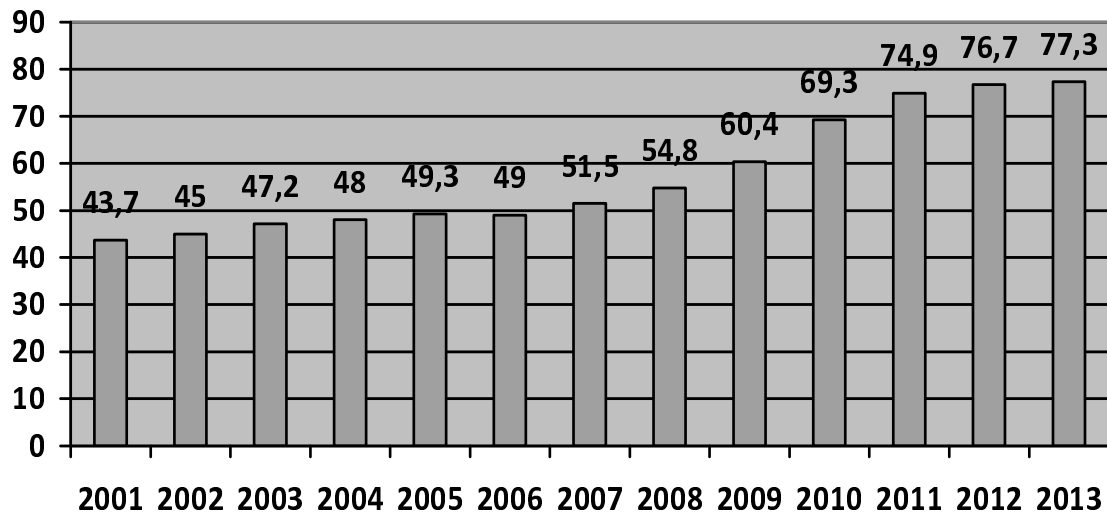

Рис. 1. Динаміка зносу основних засобів на підприємствах України за 2001–2013 роки, %

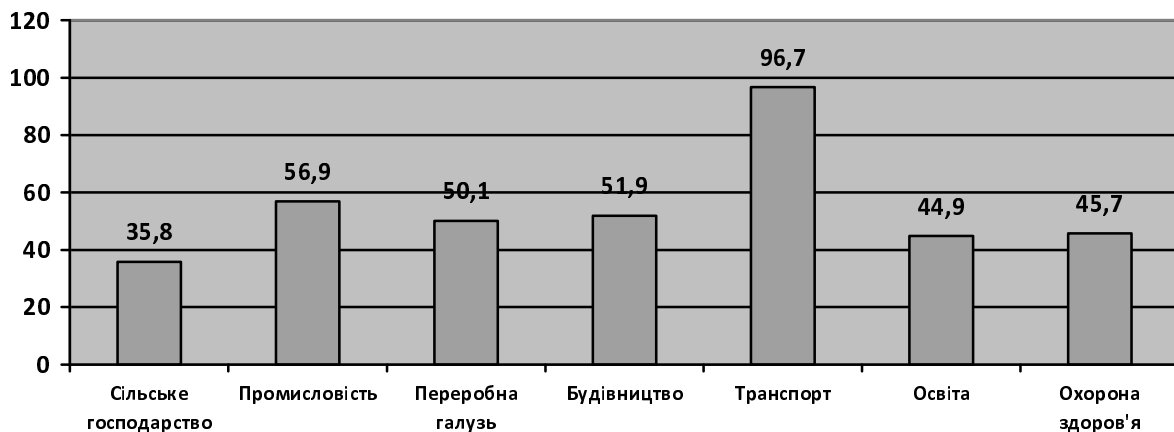

Рис. 2. Рівень зносу основних засобів по галузях економіки України в 2013 році, %

У 2013 році промисловий знос (фізичний і моральний) засобів виробництва досяг 56,9 %. Найбільший ступінь зносу машин і устаткування – в кольоровій металургії (75,3 %), машинобудуванні і металообробці (71,4 %), хімічній та нафтохімічній промисловості (близько 71 %). У той час коли загальний поріг зносу для економічної безпеки держави не має перевищувати 50 %. Для порівняння: ступінь зносу основних виробничих фондів у розвинених державах Європейського Союзу не перевищує 25 % [4]. Тому з метою швидкого поновлення активних основних фондів доцільно використовувати лізинг.

Перші сучасні лізингові компанії почали з'являтися в країнах Європи у 60-х роках минулого століття. У 1952 році в США виникла перша лізингова компанія «U. S. Leasing». Протягом перших двох років компанія орендувала машин більше ніж на 3 млн. дол. Обороти фірми перевищував капітал більше ніж у 150 разів. Згодом, влітку 1960 року, було зареєстровано першу лізингову компанію у Великій Британії під назвою «Mercantile Leasing Company», у Франції першу лізингову угоду підписала компанія «Separafites» 22 лютого 1961 року, у Німеччині першою лізинговою компанією, що створена в 1962 році, стала «Losfflease Mietfinanzierung GmbH».

Таблиця 1

Порівняльна таблиця за обсягами частки лізингу в економіці країн

Країна	Частка лізингу в інвестиціях в основні засоби, %	Співвідношення річного обсягу лізингових операцій та ВВП, %
Велика Британія	12	1,28
Німеччина	15	2,05
Франція	11	1,5
США	31	1,87

Аналізуючи таблицю 1 [6], можна сказати, що частка лізингу в інвестиціях в цих країнах, є досить значною. Лідером є США, де частка лізингу сягає третини інвестицій, Німеччина не поступається США і є також лідером за цим показником. Таким чином, результати аналізу свідчать, що обсяги ринку лізингу та відносні показники його розвитку постійно зростають.

Аналіз обсягів лізингових контрактів провідних світових лізингових компаній дозволяє виділити ті компанії, що обумовлюють розвиток лізингового ринку.

На рисунку 3 наведена перша десятка провідних світових лізингових компаній, розміщених за обсягом нових лізингових контрактів.

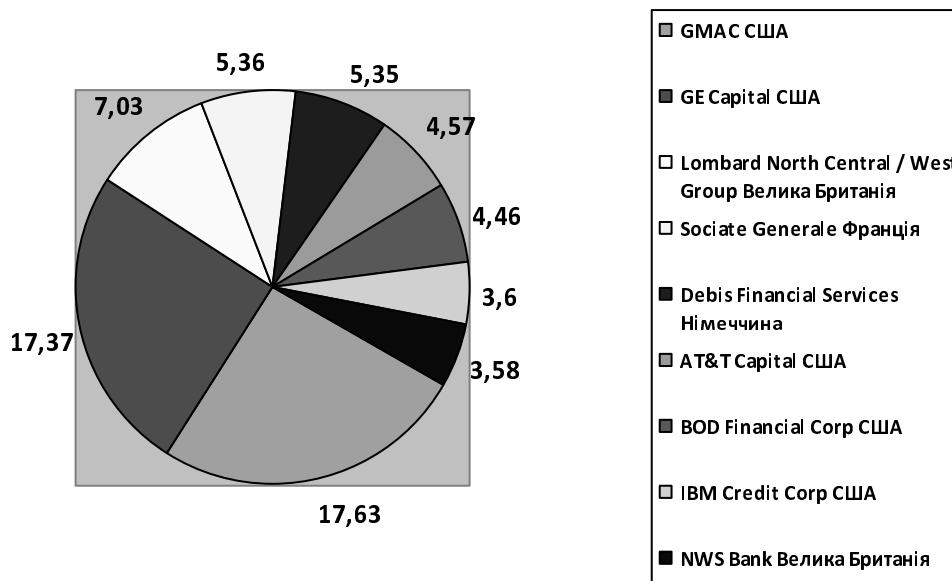

Рис. 3. Обсяг лізингових контрактів провідних світових лізингових компаній у 2011 році (млн. дол. США)

Найбільшими у світі лізинговими компаніями є американські компанії GMAC (General Motors Acceptance Corp) і GE Capital з майже однаковими обсягами лізингових операцій у 2011 році – 17,634 і 17,374 млн. дол. США відповідно.

Лізинг у США є основним інвестиційним інструментом, на частку якого впродовж багатьох років припадає понад 30 % інвестицій в обладнання. У свою чергу, банківські холдингові компанії мають право здійснювати лізинг рухомого і нерухомого майна; а національні банки – лише лізинг рухомого майна.

Лізингова промисловість у США представлена кількома організаціями, найбільшою з яких є Лізингова і Фінансова Асоціація Устаткування (ELFA), що була заснована як Асоціація Орендодавців Устаткування у 1961 році. В даний час ELFA представляє приблизно 600 членських компаній, враховуючи філії.

У 2013 році на частку США припадало 39,7 % від загального обсягу нового лізингового бізнесу у світі, а близько 30 % усіх інвестицій в обладнання і транспортні засоби здійснювалось у вигляді лізингових угод [8].

Найпопулярнішим у США є лізинг комп'ютерної техніки, питома вага якого у структурі лізингових активів становить більше 20,6 %. Також домінує лізинг вантажівок та трейлерів (10,7 %), авіаційної техніки (10,5 %), будівельного обладнання і техніки (7,9 %), сільськогосподарського обладнання і техніки (6,1 %) [9].

Таблиця 2

Обсяги лізингу та його частка в інвестиціях
в устаткування і транспорт у США в 2000–2008 роках

Рік	Лізинг обладнання, млрд дол.	Темпи приросту, %	Інвестиції в устаткування, млрд дол.	Темпи приросту, %
2000	247	-	796	-
2001	216	-12,55	697	-12,44
2002	206	-4,63	645	-7,46
2003	194	-5,83	670	3,88
2004	199	2,58	722	7,76
2005	213	7,04	791	9,56
2006	220	3,29	794,2	0,40
2007	234	6,36	796,4	0,28
2008	251	7,26	819	2,84

У 2008 році обсяг лізингових операцій у США склав 168,9 млрд дол., що перевищило результат попереднього року на 5,1 %, і цей темп зберігатиметься завдяки розширенню сервісних послуг й активному просуванню на ринки країн, що розвиваються. На США припадало на частку більше 9/10 північноамериканського лізингового ринку, або 39,5 % спільного об'єму світового лізингу.

Лізингові операції дозволяють застосовувати гнучкі схеми платежів, здійснювати позабалансовий метод обліку майна. Ці обставини істотно сприяли швидкому розвитку лізингу в США. Крім того, мала місце і державна підтримка лізингу. Вона передбачала надання податкових, інвестиційних, амортизаційних пільг.

Велика Британія посідає четверте місце за розміром лізингових угод, займаючи місце в рейтингу після США, Китаю, Японії, обігнавши Німеччину, що довгий час була лідером на європейському ринку. Розмір лізингових угод у Великій Британії на 2013 рік склав 69,79 млрд дол. США, що більше на 12,61 % за попередній рік. Підприємства малого бізнесу – важливий сегмент у британській економіці, і 46 % підприємств малого бізнесу більш схильні користуватися послугами лізингодавців для купівлі нового обладнання та технологій [5]. На початку року в країні був спад в економіці, що призвело до зростання кількості наданих послуг, у тому числі підприємствам малого бізнесу.

Стимулом активного розвитку британського лізингового бізнесу були податкові пільги. У 70-ті та на початку 80-х років минулого століття лізингові компанії мали право зменшувати величину оподаткованого корпоративним податком прибутку на всю суму капітальних витрат, пов'язаних із придбанням основних фондів, що передавалися лізингодержувачу за укладеними лізинговими угодами. Набувачем податкових пільг щодо вирахування з оподаткованого корпоративним податком прибутку капітальних витрат під час укладання такої угоди став лізингодержувач. Це зробило hire purchase contract (орендний договір купівлі–продажу) ще привабливішим інструментом придбання основних засобів [6].

У країні функціонують два галузеві об'єднання – Британська асоціація оренди лізингу автотранспорту (British Vehicle Rental and Leasing Association) й Асоціація фінансів та лізингу (Finance and Leasing Association). Лізингові компанії, що є членами останньої, «тримають» більш як 92 % усього британського лізингового ринку.

Для більш детального аналізу лізингу у Великобританії розглянемо структуру його ринку (табл. 3).

Таблиця 3

Лізингові інвестиції в обладнання у Великобританії за типами активів у 2013 році

№ з/п	Вид активу	2013	Зміни порівняно з 2012, %
1	Машини та промислове обладнання	385	+25
2	Вантажівки	618	+74
3	Комп'ютери та офісне обладнання	257	+28
4	Торговельне обладнання	179	+8
5	Автотранспорт	568	+22
6	Авіатранспорт, кораблі, залізничний транспорт	33	+199

Отже, найбільше лізингових інвестицій у Великобританії вкладають у вантажівки та автотранспорт, а найменше у авіатранспорт, кораблі, залізничний транспорт. Хоча можна простежити тенденцію до суттєвого збільшення лізингових інвестицій у авіатранспорт, кораблі та залізничний транспорт.

Німецький лізинговий ринок – один з найбільших у світі. Промисловість представлена Федеральною Асоціацією німецьких лізингових компаній (Federal Association of German Leasing Companies) або BDL (Bundesverband Deutscher Leasing-Unternehmen), до якого належать близько 180 членських компаній, що складають більш ніж 90 % ринку.

Оскільки ринок лізингу зрілий, тому він має велике проникнення в Німеччині: в 2013 році питома вага лізингу в загальному обсязі інвестицій становила 15,4 %, при цьому лізинг на обладнання становив 23,0 % в загальному обсязі лізингових договорів [2].

Поняття фінансового лізингу в Німеччині визначається як угода, що укладається на фіксований термін, впродовж якого звичайне розірвання договору неможливе, а лізингові платежі протягом цього періоду покривають як мінімум витрати на придбання або виробництво об'єкта лізингу. Якщо фінансові результати лізингоотримувача позитивні, то лізингодавець має отримати як мінімум 25 % їх величини. Це дозволяє досягнути успішного функціонування лізингу в Німеччині [6].

В Франції увагу до лізингового бізнесу було звернуто в кінці 50-х років минулого століття. Франція є однією з небагатьох країн світу, де існує спеціальне законодавство по лізингу [7].

В 2010 році Франція посіла перше місце за обсягами нових угод лізингу в розмірі 19,0 млрд євро. В даний час у країні розвивається лізинг літаків і гелікоптерів, суден і барж, підйомно-транспортного устаткування, контейнерів, обчислювальної техніки, медичного, поліграфічного, крупного промислового обладнання [5].

Лізингові операції у Франції, згідно з законодавством, відрізняються за такими трьома основними критеріями:

- лізинг з опцією викупу активу чи без опціону викупу;
- лізинг обладнання чи нерухомості;
- лізинг з виробничою чи приватною метою.

Предметами лізингових угод з опцією викупу за залишковою вартістю рухомого майна (location avec option d'achat (LOA)) є, основним чином, автомобілі та яхти, а також інші активи, що використовують лише з приватною метою. Угоди без опціону викупу називають location.

Фінансовий лізинг (credit-bail) має місце лише в тому випадку, якщо: лізингодавець купує обладнання до його подальшої здачі в оренду; лізингодавець надає лізингодержувачу можливість викупу майна за заздалегідь обговореною ціною, враховуючи розмір попередньо розрахованих лізингових платежів; лізингодержувач використовує обладнання для виробництва або комерційної діяльності.

Діяльність компаній, що спеціалізуються на фінансовому лізингу, тобто укладають угоди типу credit-bail та LOA, підлягає прямому державному регулюванню. Згідно з французьким Податковим кодексом, лише лізингодавець у всіх випадках має право амортизувати актив, що є предметом лізингу. Амортизацію можна нарахувати із застосуванням прямолінійного методу або методу зменшення залишкової вартості.

Дуже розвинений лізинговий бізнес у відомому французькому банку Societe Generale. Тут була створена одна з найбільш розгалужених у світі лізингових структур Sogelease, розташованих по всьому світу. За сумарними обсягами – це один з найбільших лізингодавців у світі та Європі [5].

Щодо України, то у II кварталі 2012 року питома вага лізингу в інвестиціях в основний капітал становила 1,24 %, що на 1,1 п. п. менше, ніж у 2007 році. Це дуже малий показник порівняно із зарубіжними країнами.

В Україні станом на II квартал 2012 року співвідношення вартості укладених договорів фінансового лізингу та ВВП становило лише 6 %, на противагу найвищому показнику в історії становлення й розвитку вітчизняного лізингового ринку послуг – 9 % у 2007 році.

Водночас вартість договорів фінансового лізингу, укладених в Україні протягом 9 місяців 2012 року, збільшилася на 53,2 %, порівняно з аналогічним періодом 2011 року, і становила 12 953 млн. грн. (рис. 4).

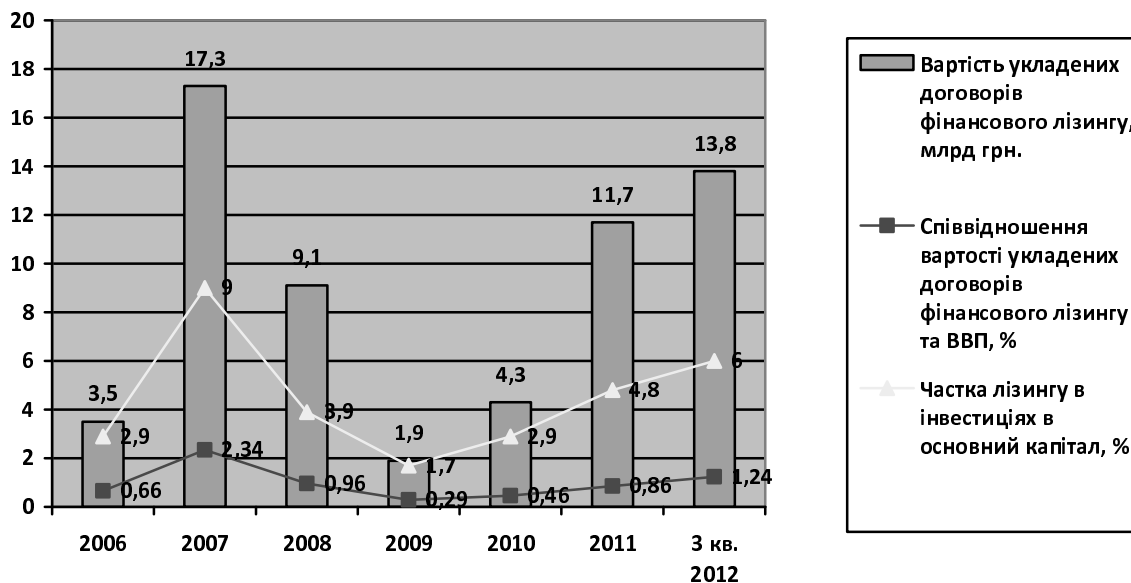

Рис. 4. Розвиток фінансового лізингу в Україні в 2006–2012 роках [11]

Аналізуючи дану діаграму, можна зробити висновок, що в останні роки розвиток лізингових відносин в Україні досить поживавився. Хоча поки що результатів 2007 року не досягнуто. Але простежується позитивна динаміка для подальшого розвитку лізингу та збільшення кількості й вартості укладених лізингових угод.

Беручи до уваги зазначену вище динаміку, можна сказати, що вітчизняний ринок лізингових послуг має великий потенціал розвитку. Ефективнішим і перспективнішим в умовах української економіки є оперативний лізинг, який базується на досвіді здійснення орендних операцій.

Висновки. Порівняльний аналіз ринків лізингу України, Великої Британії, Німеччини Франції та США дає можливість стверджувати: рівень розвитку лізингу корелює із рівнем розвитку виробничого сектору економіки країни і впливає на темпи розвитку стратегічно важливих ринків; іноземні лізингові організації швидко та вміло пристосовуються до реальних потреб світової економіки, впроваджуючи новітні форми та методи надання лізингових операцій і розширюючи сфери застосування.

Проведений вище аналіз дає можливість стверджувати, що сьогодні для України є об'єктивна необхідність у розширенні участі лізингових компаній в інвестиційному процесі. Для його ефективного використання необхідно розробити програми лізингового фінансування підприємств стратегічно важливих галузей економіки; налагодити тісну співпрацю лізингодавців з виробниками різноманітної техніки та устаткування, що користуються значним попитом на ринку.

Список використаної літератури:

1. Asset Finance International, 2014, ASSET FINANCE INTERNATIONAL IN ASSOCIATION WITH WHITE CLARKE GROUP Germany.
2. Asset Finance International, 2015, ASSET FINANCE INTERNATIONAL IN ASSOCIATION WITH WHITE CLARKE GROUP UnitedKingdom.
3. BDL, Ifo Institute for Economic Research, November 2013.
4. Знос засобів виробництва в промисловості України досягає 65 % України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://news.finance.ua/ua/news/~/315717>.
5. World Leasing Yearbook. – 2010 / Ed. by Lisa Paul.
6. Газман В.Д. Лізинг за рубежом: Лізинг в Германіє / В.Д. Газман // Лізинг. – 2007. – № 12.
7. Газман В.Д. Лізинг за рубежом: Лізинг в Франціїє / В.Д. Газман // Лізинг. – 2008. – № 2.
8. Газман В.Д. Лізинг: статистика розвитку / В.Д. Газман, Н.И. Берзон, Б.Е. Курцман. – М. : ГУ ВШЭ, 2013.
9. Осипчук Г.С. Відтворення основних засобів в системі управління підприємством / Г.С. Осипчук // Наукові конференції. – 2011. – № 8. – С. 18–21.
10. Офіційний сайт Комітету державної статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.

11. Підсумки діяльності фінансових компаній, ломбардів та юридичних осіб (лізингодавців) станом на 31.12.2005–30.09.2012 рр. // Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.dfp.gov.ua/fileadmin/downloads/dpn/fk_3_kv2012.pdf.

МИХАЛЬЧУК Людмила Володимирівна – доцент кафедри економіки підприємств Дніпропетровської державної фінансової академії.

Наукові інтереси:

- фінансовий лізинг на сучасному етапі розвитку економіки держави;
- конкурентоспроможність національного виробництва.

Тел.: (067) 497–90–93.

E-mail: lyudmila_08@mail.ru.

КРИВОРУЧКО Єлизавета Олександрівна – студентка Дніпропетровської державної фінансової академії.

Наукові інтереси:

- розвиток лізингу в зарубіжних країнах;
- вітчизняний ринок лізингових послуг.

Тел.: (095) 791–57–20.

E-mail: l_i_z_a.15@mail.ru.

Стаття надійшла до редакції 21.08.2015.